

Novel Approaches to Promoting the Quran among Adolescents and Youth: Emphasizing the Perspective of the Supreme Leader *

Abdullah Jabreili Jlodar ¹ and Ahmad Hossein ²

Abstract

The Quran stands as the final and most comprehensive guide for humanity, and embracing its teachings is crucial for attaining spiritual fulfillment. All Muslims, across epochs and eras, must firmly adhere to this divine source of guidance. According to the viewpoint of the Supreme Leader of the Revolution, due to the significance of the phase of life characterized by motivation, vigor, and personality development, adolescents and youth should particularly engage with the Quran more than others. Therefore, the Supreme Leader urges scholars, responsible institutions, and authorities to identify, prioritize, and pay attention to the methods of promoting the Quran among youth, which stands as one of the most critical and practical issues. Hence, employing a descriptive-analytical approach and utilizing library resources alongside field observations, this article investigates modern methods of Quran promotion among adolescents and youth, emphasizing the perspective of the Supreme Leader. The results of this study highlight that the most crucial new approaches to promoting the Holy Quran include the utilization of virtual spaces, social networks, mass communication media, television, radio, animations, and artistic tools.

Keywords: Quran, Promotion, Approaches, Youth, Adolescents, The Supreme Leader.

*. **Date of receiving:** 21 September 2022, **Date of approval:** 18 March 2023.

1. Assistant Professor in the Department of Quranic Sciences and Recitation Techniques, Quran and Hadith Higher Education Institute, Al-Mustafa International University, Qom, Iran: abdolah_jlodar@miu.ac.ir.

2. Research Scholar - Level 4, Quranic Sciences and Recitation Techniques, Quran and Hadith Higher Education Institute, Al-Mustafa International University, Qom, Iran. (Corresponding Author): zamairi2017@gmail.com.

شیوه‌های جدید ترویج قرآن در میان نوجوانان و جوانان با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری *

عبدالله جبرئیلی جلودار^۱ و احمدحسین^۲

چکیده

قرآن آخرین و کامل‌ترین کتاب هدایت برای بشریت است. مسلماً بهره‌مندی از این نسخه، سعادت مستلزم انس با این کتاب الهی است. تمامی مسلمانان در همه اعصار و امصار باید به این جبل الهی متمسک باشند. از نگاه رهبر معظم انقلاب جوانان و نوجوانان به دلیل اهمیت این برهه از زندگی که توأم با انگیزه، نشاط و شکل‌گیری شخصیت هستند، بیش از دیگران باید با قرآن مانوس باشند. از این رو ایشان از صاحب‌نظران و نهادهای متولی و مسئولین می‌خواهند، شیوه‌های ترویج قرآن بین جوانان و نوجوانان که یکی از مهم‌ترین و کاربردی‌ترین مسائل به‌شمار می‌رود، شناسایی و مورد توجه و عنایت قرار دهند. لذا در این مقاله با روش توصیفی تحلیلی و با استفاده از ابزار کتابخانه‌ای و همچنین رصد میدانی شیوه‌های نو ترویج قرآن در میان جوانان و نوجوانان با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری این مسئله را مورد بررسی قرار داده است. نتایج حاصل از این مقاله می‌رساند که مهمترین شیوه‌های جدید ترویج قرآن کریم شامل فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی، رسانه‌های ارتباط جمعی، تلویزیون، رادیو، پویانمایی و ابزارهای هنری می‌باشد.

واژگان کلیدی: قرآن، ترویج، شیوه‌ها: جوانان، نوجوانان، مقام معظم رهبری.

*. تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۳۰ و تاریخ تأیید: ۱۴۰۱/۱۲/۲۷.

۱. استادیار، گروه علوم و فنون قرائت، مجتمع آموزش عالی قرآن و حدیث، جامعة المصطفی ص العالمية، قم، ایران: abdolah_jlodar@miu.ac.ir

۲. دانش‌پژوه سطح چهار رشته علوم و فنون قرائت، مجتمع عالی قرآن و حدیث، جامعة المصطفی ص العالمية، قم، ایران (نویسنده مسئول): zamairi2017@gmail.com

مقدمه

روش‌های جدید ترویج قرآن در میان جوانان و نوجوانان یکی از با ارزش‌ترین کارهای است زیرا مقام معظم رهبری در سخنانشان بر اهمیت آن تأکید کرده‌اند: «من باز هم به جوانان عزیزمان توصیه میکنم که با قرآن انس بگیرید، با قرآن مجالست کنید. (و ما جالس هذا القرآن أحد الأقام عنه بزيادة او نقصان، زیاده فی هدی او نقصان من عمی)؛ هر باری که شما با قرآن نشست و برخاست کنید، یک پرده از پرده‌های جهالت شما برداشته می‌شود؛ یک چشمه از چشمه‌های نورانیت در دل شما گشایش پیدا میکند و جاری می‌شود. انس با قرآن، مجالست با قرآن، تفهم قرآن، تدبر در قرآن، اینها لازم است» (بیانات در دیدار قاریان قرآن، ۱۳۸۹/۴/۲۴) باتوجه به اهمیت این موضوع در مقاله درباره روش‌های نوین ترویج قرآن بحث می‌شود لذا بعد از بررسی مهمترین مفاهیم راه‌های ترویج بحث می‌شود.

الف. مفهوم‌شناسی

۱. مفهوم قرآن

درباره واژه قرآن در لغت میان لغت‌شناسان اختلاف نظر وجود دارد از این رو لغت‌شناسان درباره لفظ «قرآن» چند معنا بیان کرده‌اند که مهمترین از آنها دو معنی می‌باشد: ۱. به معنای خولندن؛ ۲. به معنای جمع‌آوری.

واژه‌ی «قرآن» مصدر است (ابن‌منظور، ۲۰۱۱: ۲۲/۱) چنانکه در باره معنای دومی قرآن آقای راغب اصفهانی در مفردات فرموده قرآن، به معنای «جمع و گردآوری»؛ کسانی که به این معنا قائلند، در آیه: ﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ﴾ (قیامت: ۱۷) واژه «جمعه» و «قرآن» را مترادف و هم معنا می‌دانند. (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ماده قراء).

ابن‌اثیر درباره اصل این واژه می‌نویسد: «و الأصل فی هذه اللفظة الجمع. و کل شیء جمعه فقد قرأته. و سُمی القرآن قُرْآنًا لَّأنه جمع القصص، و الأمر و النهی، و الوعد و الوعيد، و الآیات و السور بعضها إلى بعض، و هو مصدر کالغفران و الکفران» (ابن‌اثیر، ۱۳۹۹: ۳۰/۴)؛ اصل این لفظ به معنای جمع است هرچیزی که جمع کردم یعنی قرائت کردم و علت نامگذاری قرآن این است که در آن قصص، امر و نهی، وعد وعید و آیات و سوره همه جمع شده است و لفظ قرآن مانند غفران و کفران مصدر می‌باشد. البته صاحب قاموس در این زمینه می‌نویسد: «بعضی‌ها قرآن را در اصل بمعنی جمع گرفته‌اند که اصل قرء بمعنی جمع است در این صورت می‌توانند بگویند که: آن مصدر برای فاعل است. قرآن یعنی جامع حقائق و فرموده‌های الهی» (قرشی، ۱۴۱۲: ۲۶۲/۵) معنای دوم قرآن به معنای قرائت و خواندن است؛

چنانکه در قاموس قرآن آمده: «قرآن: این لفظ در اصل مصدر است بمعنی خواندن» (همان). بیشتر لغت‌دانان همین دو معنی را بیان کرده‌اند برخی معنای اول و برخی دیگر معنای دوم را ترجیح داده‌اند. اگرچه قرآن بی‌نیاز از تعریف است؛ زیرا که قرآن از این زاویه بدیهی می‌باشد ولی با وجود این برای قرآن، تعریف‌های زیادی ارائه شده که هر کدام نشان‌دهنده ویژگی مختلف قرآن می‌باشد؛ زیرا که هر کدام از علما با زاویه و دیدگاه خودشان «قرآن» را تعریف کرده‌اند با توجه به همین بعنوان نمونه برخی تعاریف اشاره می‌شود: آقای خرمشاهی در باره تعریف قرآن می‌نویسد «دوگونه تعریف می‌توان به دست داد. نخست تعریف ساده و عرفی که قرآن را کتاب مقدس و آسمانی اسلام و وحی الهی بر حضرت محمد ﷺ می‌داند. دوم تعریف علمی که قرآن را وحی نامه اعجاز‌آمیز الهی می‌داند که به زبان عربی، به عین الفاظ توسط فرشته امین وحی جبرئیل، از جانب خداوند و از لوح محفوظ، بر قلب و زبان پیامبر اسلام ﷺ هم اجمالاً یکباره و هم تفصیلاً در مدت بیست و سه سال نازل شده و حضرت آن را بر گروهی از اصحاب خود خوانده‌اند» (خرمشاهی، ۱۳۷۶: ۱۰/۱).

۲. مفهوم ترویج

در لغت برای ترویج معانی متعددی بیان شده است همچون «رائج کردن» «روان کردن» و «آرایش دادن کلام» (علی اکبر، دهخدا، ۱۳۷۷ش، واژه ترویج) اگرچه این واژه از عربی گرفته شده است چنانکه در کتب عربی نیز به همین معنا بکار رفته است از این رو در لسان العرب آمده است «وَرَّوَجَ به: عَجَّلَ. وَ رَاجَ الشَّيْءُ يَرَّوُجُ رَوَاجاً: نَفَقَ. وَ رَوَّجْتُ السَّلْعَةَ وَ الدَّرَاهِمَ» (ابن منظور، ۱۴۱۴: ۲۸۵/۲) «روج» به معنای تعجیل و «راج» به معنای «نفق» و «روجت» به معنای معامله کردن با متاع و دارهم می‌باشد همین معنی در مجمع البحرین نیز نقل شده است «و راجت الدراهم: تعامل الناس بها» (طریحی، ۱۳۶۷: ۳۰۳/۲). مراد از این واژه در این تحقیق همان تبلیغ و رواج دادن می‌باشد. اگرچه درباره واژه «ترویج» در معاجم تعریف اصطلاحی منظمی اشاره نشده شده است ولی برخی مقالات که در عصر اخیر نسبت به ترویج علم نوشته شده است اشارتی وجود دارد چنانکه در این زمینه آمده است: «ترویج علم به ذات دارای مفهوم مشخص و یک پارچه‌ای نیست اما رجوع به منابع می‌توان یک تعریف کلی از آن ارائه کرد «به فعالیت‌های که با هدف آموزش علوم و انتقال یافته‌های علمی به مردم عادی (به زبان ساده همگانی کردن علم) انجام می‌شود، ترویج گفته می‌شود» (صادقی دلواپی، ۱۳۹۸: ۴). همچنین در این زمینه آمده است: «ترویج و عمومی سازی علم مفهومی است که به رشد دانش و فهم علم در میان جامعه می‌پردازد و روش‌های گوناگونی در ترویج علم مطرح شده به آزمون گذاشته می‌شود»

(مصطفوی، ۱۳۹۲). در واقع در اینجا مراد همان تبلیغ و نمایش به روش‌های گوناگونی می‌باشد به عبارت دیگر به مجموعه‌ای از فعالیت‌ها گفته می‌شود که به منظور انتقال یک پیام یا مطلب سودمند به جوانان و بزرگسالان در نظام آموزش می‌باشد.

ب. اهمیت روش جدید ترویج قرآن

فناوری اطلاعات، مهمترین ویژگی زمان ماست، به گونه‌ای که قرن ۲۱ را عصر اطلاعات و ارتباطات نامیده‌اند. شتاب تحولات در این زمینه در سطح جهانی به حدی است که یک لحظه غفلت را بر نمی‌تابد و سکون در این مسابقه پرشتاب، فقط به معنای عقب ماندن از کاروان جهانی شدن است. در این میان، ما به عنوان مسلمانان وظیفه خود می‌دانیم به ترویج فرهنگ قرآنی باندیشیم تا وظیفه خود را در برابر این کتاب الهی به انجام رسانده باشیم. اما دنیای جدید نگاه‌ها و دیدگاه‌هایی می‌طلبد که با ابتکار و نوگرایی پیش روند. این ابتکارها، باید در شیوه بیان و انتقال مفاهیم باشند نه در محتوا. نگاهی به روش‌ها و شیوه‌های متداول آموزش قرآن و راهکارهای اجرایی و پیشنهادی در جهت ترویج آن نشان می‌دهد (کریمی دردشتی، ۹، ۱۴۰۰) که اصول و مبانی آموزش و ترویج قرآن از دیدگاه قرآن مجید و آموزه‌های سیره و سنت نبوی به عنوان اسوه حسنه، مبنای برنامه‌ریزی و راه‌اندازی این امر مهم توسط مسئولان فرهنگی نبوده و نیست (شهیدی پور، ۱۴۰۰، ۱۱۶). در نتیجه در بسیاری از مواقع با اخلاص و کوشش‌های فراوان درصدد ترویج و گسترش قرآن برآمده ایم، اما غافل از اینکه روش‌ها و شیوه‌هایی که در پی گرفته ایم به علت غیر مستند بودن به کتاب و سنت و عقل و اجماع خود به یکی از موانع مهم توسعه و ترویج قرآن تبدیل گشته و بر مهجوریت قرآن نزد ما انسان‌ها، بیش از پیش افزوده است. (غلامی و حمیدیان، ۱۴۰۰: ۱۴).

مقام معظم رهبری علیه السلام معتقدند برای شروع ترویج و انس با قرآن کریم باید صفای باطن و نفس پاکیزه داشت. به همین دلیل، سن جوانی و نوجوانی را بهترین زمان برای انس‌گیری با قرآن کریم می‌دانند. در همین راستا می‌گویند: «با قرآن کریم باید مثل آینه مواجه شد؛ پاکیزه، براق و بی‌زنگار؛ تا قرآن کریم در دل ما منعکس شود. قرآن کریم باید در جان ما انعکاس پیدا کند؛ این همیشه و برای همه نیست؛ برای کسانی است که دلشان را با صفای باطن و نفس پاکیزه کنند؛ با ایمان، با باور و با قبول با قرآن کریم مواجه شوند» (سید علی حسینی، خامنه‌ای، بیانات، ۱۴/۷/۱۳۷۴).

به همین دلیل، مقام معظم رهبری علیه السلام بهترین گروه را برای شروع انس با قرآن کریم: زنان و نوجوانان می‌دانند. و بارها در کلامشان به این امر اشاره کرده‌اند. برای تحقق این هدف راه‌های مختلف و متعدد وجود دارند.

بر اساس اهمیت موضوع جوان و ارتباط با قرآن و معارف قرآنی، در این پژوهش به راه و روش و شیوه‌های جدیدی که در جامعه اسلامی، رسالت گسترش و ترویج فرهنگ و معارف قرآنی در میان نو جوانان و جوانان را به عهده دارند می‌پردازیم.

ج. اقسام راه‌های جدید ترویج قرآن

برای ترویج فرهنگ قرآنی در جامعه اسلامی بویژه در میان نوجوانان و جوانان، راه‌های مختلف و متعدد وجود دارند. برای تامین این هدف ارزشمند، باید اهتمام و نگاه ویژه‌ای به آن راه‌ها داشته باشیم به‌ویژه راه‌هایی از قبیل صدا و سیما، سینما و تئاتر، رادیو، فضای مجازی، مجلات قرآنی، نقاشی و شیوه‌های هنری و روزنامه‌ها، که از عوامل مؤثر در تولید و ترویج فرهنگ دینی و قرآنی هستند. مردم به‌خصوص معلمان و مبلغان قرآنی باید نسبت به این امر اهتمام ویژه‌ای داشته باشند.

امروزه اینترنت، یکی از مهم‌ترین ابداعات بشر در قرن اخیر، با قابلیت‌ها و کارکردهای متعدد و گسترده، بخش‌های مختلف زندگی انسان را تحت تأثیر خود قرار داده است. شبکه‌های اجتماعی، یکی از سرویس‌های مهم اینترنتی است که توجه کاربران زیادی را در سراسر جهان به خود جلب کرده است. مهم‌ترین مزایای این شبکه‌ها را می‌توان انتشار سریع و آزادانه اخبار و اطلاعات دانست که به افزایش قدرت تحلیل و تقویت روحیه انتقادی در سطح جامعه می‌انجامد. همچنین ماهیت تعاملی و امکان ارتباط‌گیری دو طرفه و چند طرفه کاربران این شبکه‌ها باعث توجه و اقبال گسترده به شبکه‌های اجتماعی در همه کشورهای دنیا شده و جذابیت آن را بالا برده است. دسترسی آزاد به جدیدترین اطلاعات و رخدادهای جهان، به اشتراک گذاشتن اطلاعات، عکس و فیلم، از اصلی‌ترین کاربردهای این شبکه‌هاست. در مورد نشر و ترویج معارف قرآنی می‌توان از این روش هم استفاده کرد. بالخصوص در بین نوجوانان و جوانان که مخاطب اصلی این شبکه‌های اجتماعی هستند (مجید غلامی، زهرا حمیدیان، ۱۴۰۰: ۶۵) و این همین اهمیتی است که مقام معظم رهبری فضای مجازی را بخش از زندگی مردم می‌دانند چنانکه ایشان فرمودند: «فضای مجازی، خیلی مهم است. آقایانی که در زمینه گویند که این جزو کنند و گاهی مجازی نظراتی دارند و ابراز می‌الآن واقعاً فضای - که ما هم قبول داریم - زندگی اصلی مردم است مجازی، یک بخش حقیقی از زندگی مردم شده است» (بیانات در ارتباط تصویری با جلسه هیئت دولت، ۹۹/۶/۲) پس فضای مجازی خیلی اهمیت دارد.

البته این فضای مجازی یک مجال بسیار وسیعی است که می‌توان در زمینه‌های مختلفی از آن استفاده کرد. مقام معظم رهبری در بیانی می‌فرماید: «فضای عمومی مجازی در کنار مشکلاتی که ممکن است به وجود بیاورد، برکات بزرگی هم دارد؛ می‌توانید در این زمینه به معنای واقعی کلمه جهاد کنید... امروز همه ما بایستی در میدان فضای مجازی حرکت بکنیم؛ هر کدام به نحوی و با سهمی که در این راه داریم.» (بیانات در پایان مراسم عزاداری اربعین حسینی، ۱۴۰۰/۷/۵). این تعبیر گویای این حقیقت است که در زمینه‌های قرآن نیز می‌توان به خوبی از این ظرفیت بهره برد بنابر این ترویج قرآن در میان نوجوانان و جوانان از طریق فضای مجازی را می‌توان از برکات فضای مجازی دانست و لازم است دست‌اندرکاران این امر در این زمینه جهاد کنند. باتوجه به همین برخی زمینه‌های که در آنها قرآن می‌توان ترویج کرد اشاره می‌شود:

۱. شبکه‌های اجتماعی

یکی از روش‌های نوین ترویج قرآن کریم، تعلیم و تدریس آن در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی مانند یوتوب، فیس‌بک، اینستاگرام و... هست. در فضای مجازی و شبکه‌های گسترده اجتماعی حاصل از نسل جدید اینترنت، شاهد پدیده نوینی به نام «زندگی دوم» هستیم که با توجه به امکانات گسترده و جذابیت‌های بی‌شمار به سرعت به فضای محبوب نسل جوان تبدیل شده است. بنیان‌گذار زندگی دوم، فیلیپ روزدال می‌گوید: «زندگی دوم، یک بازی رایانه‌ای نیست؛ بلکه جایی است که مردم آنگونه که می‌پسندند، زندگی می‌کنند، سرگرمی دارند و حتی به شکلی که دوست دارند، درآمد کسب می‌کنند. در واقع، زندگی دوم، بهترین محل برای کسانی است که از محیط اطرافشان خسته شده‌اند یا در شرایط بد آب و هوایی یا کاری زندگی می‌نمایند. زندگی دوم، دنیایی است که مطابق با میل افراد طراحی می‌شود» (فیلیپ روزدال، زندگی دوم، ۸۸).

فضای مجازی عرصه مهمی را برای تحقیقات اجتماعی و آزمودن نظریه‌های مربوط به اشاعه تکنولوژی و اثرات رسانه‌ها فراهم ساخته است (علیزاده منامن، ۱۳۹۸، ۵). بخشی از این جاذبه به واسطه قابلیت ادغام شیوه‌های ارتباطی و صورت محتوای ارتباط است. جاذبه‌های دیگر مربوط به اثرات و کارکردهای اجتماعی این رسانه و محیط‌های مختلف آن بر افراد و اجتماعات محل زیست آنها و به‌ویژه برای نوجوانان جوانان به‌عنوان پیشگامان نوآوری و مصرف این رسانه جدید می‌باشند (همان، ۸۹).

در دنیای جدید و مدرن امروز با آمدن نرم افزارهای مختلف فعالیت در همه عرصه‌ها برای همگان آسان شده است. در گذشته برای قرائت، درک و فهم قرآن باید مصحف شریف را در کیف با ابعاد

مختلف حمل می‌کردیم، اما امروزه با نرم افزارهای قرآنی کار برای این امور قرآنی راحت شده و در هر کجا و در هر سطح و علاقه و دانشی می‌توانیم از این کتاب آسمانی بهره‌مند شویم. با گسترش روزافزون تکنولوژی و استفاده از گوشی‌های هوشمند و بهره‌مندی از انواع برنامه‌های موجود در فضای مجازی که در بسیاری از موارد زندگی و فعالیت‌های روزمره را برای اشخاص تسهیل کرده است، مباحث و موضوعات قرآنی نیز از این امر مستثنی نبوده و فعالان این حوزه از حدود ۱۰ سال گذشته با تولید و به روز رسانی برنامه و اپلیکیشن‌های مختلف، خدمات متفاوتی را به مخاطبین ارائه کردند. آموزش علم قرائت همراه ترویج مفاهیم این کتاب گرانسنگ نیز در بستر فضای مجازی، با وجود امکانات نوین در این فضا، می‌بایست مورد توجه قرار گیرد؛ اما بسیاری از پتانسیل‌های این فضا مورد غفلت قرار گرفته است (فریدونی، ۱۳۹۸: ۱۰۹).

برپایی پویش‌های قرآنی به‌ویژه در مناسبت‌های خاص از جمله ایام ماه مبارک رمضان و ایجاد شبکه‌های اختصاصی آموزش و ترویج قرآن برای سنین مختلف می‌تواند نمونه‌ای از ترویج قرآن در میان نوجوانان و جوانان از طریق شبکه‌های اجتماعی باشد.

۲. شبکه‌های تلویزیونی و رادیویی (فیلم و سریال و...)

شبکه‌های تلویزیونی و رادیو، و به‌ویژه تلویزیون، امروزه به‌عنوان یکی از ابزارهای سمعی و بصری، به‌صورت مستقیم با روح و جان انسان‌ها ارتباط برقرار می‌کند و در ساخت فکر، اندیشه، فرهنگ و آداب و رسوم جامعه تأثیر می‌گذارد، تلویزیون، معلمی است که با سادگی به داخل خانه‌های مردم راه پیدا کرده و به‌عنوان یک ابزار آموزشی افکار خود را القاء می‌کند و جامعه را تغذیه فکری می‌کند. چنانکه در مبحث سریال و فلم یوسف که در تلویزن پخش شد مقام معظم رهبری می‌گویند: «در دنیای کنونی هنر و سینما، معمولاً برای جذب مخاطب، از برخی مسائل از جمله جاذبه‌های جنسی استفاده می‌شود اما در این سریال که بسیار پرمخاطب و مورد رضایت بینندگان در ایران و سایر کشورها هم بود، برخلاف غالب فیلم‌ها و مجموعه‌های نمایشی، محور داستان عصمت و پاکدامنی است» (رهبر انقلاب اسلامی در دیدار عوامل تولید سریال حضرت یوسف علیه السلام، ۱۳۸۸/۹/۹) به عبارت دیگر «فیلم و سینما، وسیله‌ای بلیغ و تبیین‌کننده‌ای رسا برای ارائه برترین حقایق عالم، یعنی حقیقت دین به شمار می‌رود و برای این منظور دست‌اندرکاران امور سینمایی باید بر توانایی‌های خود بیفزایند.» (دیدار هنرمندان و دست‌اندرکاران امور فرهنگی و هنری در ۱۳۷۳/۱۱/۳).

اگر تمامی شبکه‌های ما مدت زمان کوتاهی از برنامه‌های خود رابه بحث‌های قرآنی اختصاص دهند وبا برگزاری مسابقات، بیان داستان‌های قرآنی، تلاوت‌های جذاب و... ایجاد انگیزه در میان کودکان، نوجوانان و جوانان کنند و آن را مختص به یک شبکه نکنند قطعاً مفید و مثمر ثمر خواهد بود و در ترویج فرهنگ قرآنی مشکل گشا خواهد بود. در ثانی فیلم‌های تولید شده در صدا و سیما نگرشی قرآن داشته باشند و به فرهنگ دینی جامعه توجه ویژه داشته باشند و جامعه اشرافی و پر زرق و برق را رها کرده و تولیدات خود را مطابق با عرف و فرهنگ جامعه بسازند و باعث تشویش اذهان عمومی نشوند (فریدونی، ۱۳۹۸: ۱۰۹). همچنین درباره اهمیت آن مقام معظم رهبری می‌نویسد: «ما، در تبلیغات قرآنی مان، باید به شکل صحیح عمل کنیم. من، این را برای شما قراء عزیز عرض می‌کنم: امروز صدا و سیما در خدمت قرآن است. دیگر از این بهتر که نمی‌شود! ما امروز رادیو قرآن داریم؛ در تلویزیون قرآن داریم؛ در برنامه کودکان قرآن داریم؛ آخر شب قرآن و اول صبح قرآن. اینها خیلی خوب است؛ ولی ما از این امکان چگونه استفاده خواهیم کرد؟ این خیلی مهم است. باید برای استفاده از امکانات، به شکل صحیحی عمل کرد. اگر از این امکانات، غلط استفاده کنیم، ضرر خواهیم دید» (بیانات در دیدار جمعی از قاریان، ۱۳۷۱/۱۲/۱۷).

۳. پویا نمایی

پویانمایی یا همان انیمیشن (Animation)، فرایند ایجاد توهم حرکت و تغییر به‌وسیله نمایش سریع یک سلسله از تصاویر ثابت است که تفاوت جزئی با هم دارند. تصور می‌شود که این توهم - بطور کلی تصاویر متحرک - به خاطر پدیده Phi باشد. انیماتورها، هنرمندانی هستند که در ساخت انیمیشن تخصص دارند. از این رو با این روش، می‌توان معارف قرآنی را در قالب‌های مشاهده مثل پویانمایی به همراه توضیحات به مخاطب ارائه داد. یعنی از حدود ۹۰ درصد ظرفیت مخاطب استفاده کرد. نمایشی‌کردن معارف قرآن برای مخاطبان، به‌ویژه نوجوانان و جوانان، باعث می‌شود که معارف قرآن بهتر و سریع‌تر و به‌صورت ماندگار در ذهن مخاطب جای بگیرد. از این رو خداوند متعال در قرآن کریم از این روش استفاده نموده است به چند مورد اشاره می‌شود.

الف. عینیت‌بخشیدن به معاد

اگر دیدن با شنیدن همراه شود، اثر بیشتری خواهد داشت، به همین دلیل وقتی حضرت ابراهیم علیه السلام از خداوند خواست، زنده‌شدن مردگان را نشان دهد تا دلش آرام بگیرد، خداوند متعال نیز با زنده‌کردن چهار پرنده، به‌طور عینی زنده‌شدن مردگان رابه او نشان داد: «وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي

الْمُوتَى قَالَ أَوْلَمْ تُؤْمِنُنَّ بِاللَّهِ فَقَدْ خُذُوا بِرَبْعَةٍ مِنَ الطَّيْرِ فَصَرُوهَا إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ اذْعُقْهُنَّ فَإِذَا تَوَفَّى سَعْيَاً وَعِلْمُ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (بقره: ۲۶۰).

همچنین قرآن کریم برای تقویت ایمان به معاد، نمونه‌ای عینی برای ما قرار داده تا این اصل مهم از دین برای همگان قابل درک و حس باشد. خداوند متعال در آیات متعدد، زنده شدن زمین بعد از مرگش یعنی بهار بعد از زمستان را نمونه‌ای عینی از معاد معرفی کرده: «يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُخْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ» (روم: ۱۹).

ب. آموزش دفن مردگان

زمانی که قابیل برادرش را به قتل رساند، او را رها ساخت و متحیر ماند و نمی‌دانست با کشته‌اش چه کند. خداوند متعال دو کلاغ را مأموریت داد که یکی از آنها دیگری را بکشد و با منقار و پاهایش چاله‌ای بکند و سپس کلاغ مرده را در آن چاله افکند. خداوند به این وسیله به‌طور عینی دفن مردگان را آموزش داد: «فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُورَى سَوْءَةُ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَا أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَأُوْرَى سَوْءَةَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ» (مانده: ۳۱).

رهبر معظم انقلاب نیز تولیدات هنری از جمله پویانمایی را در شناساندن فرصت‌های متنوع مؤثر می‌دانند (دیدار فرماندهان نیروی دریایی ارتش با فرمانده کل قوا، ۱۴۰۱/۹/۷). یکی از این فرصت‌ها آموزش مفاهیم دینی و قرآنی است. این روش ترویج به‌صورت ویژه برای کودکان و نوجوانان بسیار مؤثر است.

۴. شعر

راه جدید دیگری جهت ترویج قرآن کریم در بین اقشار مختلف جامعه بخصوص جوانان و نوجوانان، مؤثر است بیان مفاهیم قرآن به‌صورت شعر است؛ زیرا نقش شعر و داستان در فهم و درک مفاهیم و انتقال معانی بسیار مؤثر است. چنانکه مقام معظم رهبری فرمودند: «(اگر) وقتی شعر را می‌خوانیم، به فکر باشیم که از این شعر ما ایمان مخاطبان ما زیاد شود. پس، هر شعری را نمی‌خوانیم؛ هرچون خواندنی را انتخاب نمی‌کنیم؛ جوری می‌خوانیم که لفظ و معنا و آهنگ، مجموعاً اثرگذار باشد. در چه؟ در افزایش ایمان مخاطب....» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۶/۴/۱۴).

لذا باید به‌گونه برنامه‌ریزی شود تا آیات و مفاهیم قرآن کریم به‌صورت کاربردی در میان مردم رواج پیدا کند و تنها به‌صورت خطابه و موعظه بر سر منبرها بیان نشود، وقتی انیمیشن و یا داستانی برای جوانان و نوجوانان طراحی می‌شود، مفاهیم قرآنی و دینی مد نظر قرار گیرد، و در قالب‌های مختلف به

تصویر کشیده شود و جذابیت لازم را داشته باشد. ترویج قرآن در بین نوجوانان و جوانان با آسانی محقق می‌شود. بارزترین مصداق شعرهایی که حکمت هستند؛ اشعار با مضامین قرآنی می‌باشند؛ و از فرمایش پیامبر اسلام ﷺ بدست می‌آید که اگر معارف قرآنی در قالب شعر عرضه شوند، اثر سحر انگیزی خواهند داشت (مجید غلامی، ۱۴۰۰: ۸۶).

اهمیت شعر در اسلام

پیامبر گرامی اسلام ﷺ در مورد شعر فرموده‌اند: «إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ حِكْمَةً وَإِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا» (بابویه، ۱۳۶۳: ۲۸۰/۲) برخی از اشعار حکمت هستند و به راستی برخی سخنان (نظیر شعر) اثری سحر انگیز دارد.

بارزترین مصداق شعرهایی که حکمت هستند اشعار با مضامین قرآنی می‌باشند؛ و از فرمایش پیامبر گرامی اسلام ﷺ به دست می‌آید که اگر معارف در قالب شعر عرضه شوند، اثر سحر انگیزی خواهند داشت. یکی از سیره‌های تربیتی اهل بیت ﷺ که هم در عمل و هم به‌طور شفاهی بر آن تأکید داشتند، استفاده از شعر بوده است. به چند نمونه اشاره می‌شود: حضرت امام جعفر صادق ﷺ نیز تأکید بر استفاده از شعر برای کودکان داشتند: «یا معشر الشيعة علّموا أولادكم شعر العبدی فإِنَّه علی دین الله» (همان، ۲۹۳/۲) کودکان خود را شعر عبدی را یاد بدهید چرا که او بر دین خداست. از این حدیث دو مطلب مهم را می‌شود استفاده کرد:

الف) چون اشعار عبدی در مورد معارف دین بود، حضرت به آن اشعار سفارش کردند. از این رو هر شعری که محتوی آن دینی باشد مانند شعر عبدی مشمول سفارش امام صادق ﷺ می‌باشد.
ب) یکی از وظایف والدین نسبت به کودکان، تعلیم معارف دینی در قالب شعر می‌باشد چون حضرت به شیعیان امر فرمودند که به کودکان خود اشعار دینی یاد بدهید. حتی اگر امر حضرت استحبابی باشد. باز تکلیف از والدین ساقط نمی‌شود بلکه تعلیم کودکان در قالب شعر، به‌عنوان وظیفه‌ای مستحب بر دوش والدین باقی می‌ماند (مجید غلامی، ۱۴۰۰: ۸۴).

بنابراین شعر هنری سحر انگیز است و همگان به‌ویژه نوجوانان و جوانان را مجذوب خود می‌کند از این رو معصومان ﷺ بکارگیری این هنر را برای نشر معارف دینی ضروری دانستند و والدین را به آن امر کردند. پس سزاوار است والدین و مربیان قرآنی نیز از شعر غافل نشوند و با این هنر نوجوانان و جوانان را به معارف قرآن جذب نمایند.

تأثیرگذاری شعر و راز آن

از تعریف شعر روشن شد که غرض و حکمت وجودی آن تحت تأثیر قرار دادن و در اختیار گرفتن عواطف و احساسات مخاطب است. شاعر، با بزرگ نمایی و کوچک سازی، گاهی از کوهی، کاه و گاهی از کاهی، کوه می‌سازد؛ در حالی که مخاطب با معیار عقلی و منطقی سروده‌های وی را تصدیق و باور نمی‌کند، اما احساس او به شدت متأثر و منفعل می‌شود. چه بسا نیروی شگرف عاطفی و احساسی شعر، از مردمی افسرده، زبون و روحیه باخته، مردمانی را با اراده و سلحشور سازد و یا خشم و التهاب ملتی را فرو نشانند و به راه نرمش و آرامش فراخواند.

گاهی سرودن چند بیت شعر که به پند و اندرز پرداخته، چنان تحولی را در درون مخاطب ایجاد می‌کند که ممکن است با ساعت‌ها نصیحت و موعظه به طور عادی حاصل نشود. شعرهای عاشقانه که هیجان‌های روحی را شعله ور می‌سازد و ده‌ها نمونه دیگر، راز تأثیرات مختلف شعر را در عرصه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی برمی‌نماید که برخی کتاب‌ها و نوشته‌ها بدان پرداخته‌اند.

سحرآمیز بودن شعر، آن را به ابزاری نیرومند، برای تهییج عواطف و بسیج نیروها، بدل کرده است. پادشاهان، کاهنان، ساحران و حتی پیامبران نیز به نقش تأثیرگذار شعر توجه داشته‌اند و از آن بهره برده‌اند. (جاحظ، بی‌تا، ۱/۱۶۴). راز تأثیر شگرف شعر، همان جنبه‌های خیال پردازی شاعر می‌نماید. خیال، بر محاکات، نمایش و تمثیل استوار است. گاه حکایت، نمایش و تمثیل چیزی: ذابیتی بیشتر از جذابیت خود آن چیز را برمی‌انگیزد.

بنابراین، برای آن که بفهمیم کدام شعر بیشتر نفس را برمی‌انگیزد، باید ببینیم که تخیل حکایتی و تمثیلی کدام بیشتر است. تأثیرپذیری مردم از قضایای تخیلی، بیشتر از قضایای تصدیقی است. بسیاری از آنان وقتی مطلب حقی را می‌شنوند، حالت انکار و گریز پیدا می‌کنند. محاکات، اعجابی دارد که هرگز مطلب حق ندارد، چون که مطلب حق و مشهور طبیعی و عادی است و جالب و جذاب آن چیزی می‌نماید که حکایتی واقعی و همراه با بعضی خیال پردازی‌ها باشد.

شعر و سرود با مفاهیم قرآنی

همه انسان‌ها با شنیدن شعر لذت می‌برند. زیرا شعر کلامی است موزون و آهنگین و معمولاً به دلیل همین ویژگی تأثیر بیش‌تر و عمیق‌تری را بر جای می‌گذارد. گاهی حیت یک بیت شعر تأثیر بیش‌تری از چندین سطر نوشته بر مخاطب دارد. بنابر آیین با استفاده از قالب جذاب شعر می‌توان بسایدی از مفاهیم را به گونه‌ای بسیار ساده و جذاب به نوجوانان و جوانان آموزش داد. مروج و مربی قرآن کریم نیز

می‌تواند از این قالب جذاب که مورد علاقه اکثر نوجوانان و جوانان هم هست استفاده کند. زیرا بسیاری از نکات تربیتی و اخلاقی را می‌توان از طریق شعر به نوجوانان و جوانان آموزش داد. و چون این مفاهیم در قالب موزون شعری آورده شوند آنان به راحتی آن را می‌پذیرند و همین طور بسیاری سریع، نکات اخلاقی را در می‌یابند. بخاطر همین رهبر معظم انقلاب بر همین نکته تأکید دارند و فرمودند: «دعای عرفه حضرت سیدالشهدا علیه السلام و دعای ابوحزمه امام سجاد علیه السلام را از دیگر منابع مضمون‌سازی برای شعر مناجاتی و زیارت جامعه کبیره را زمینه بسیار خوبی برای بیان مناقب ائمه اطهار علیهم السلام برشمردند و خاطرنشان کردند: شعر آئینی دامنه وسیعی برای اثرگذاری در اذهان مخاطبان خود دارد و یک شاعر ممتاز با استفاده از معارف بلند اسلامی و توحیدی در قرآن و نهج البلاغه، روح و جان مخاطب خود را از زلال معرفت سیراب می‌کند». دیدار (جمعی از شعرای آئینی با رهبر انقلاب، ۱۳۹۰/۳/۲۵) علاوه بر این، مربی و مروج قرآنی کریم قبل از آموزش قرآن و حفظ آیات و سوره‌های قرآن به نوجوانان و جوانان، می‌تواند ابتدا از طریق شعر قرآن را به آنها معرفی کرده و خاطر نشان سازد که در قرآن، سخن چه کسی را می‌خوانیم. قبل از خواندن قرآن چه کاری باید انجام بدهیم و... از طریق شعر می‌توان به آنها گوشزد کنیم که همواره قرآن را بخوانیم و به دستوراتی که قرآن به ما داده عمل کنیم. به این ترتیب نوجوانان و جوانان به راحتی و توأم با شادمانی با محتوای سوره‌های مورد نظر آشنا می‌شوند که همین مسأله به علاقه مندی و انس آنان با قرآن خواهد شد. معمولاً شعرها بلندگارتند. به دلیل این که نوجوانان و جوانان آنها را زیاد تکرار می‌کنند و مدت زمان بیش تری در حافظه‌شان می‌ماند. به همین دلیل اگر شعرهایی که برای معرفی قرآن، و یا معنای سوره‌ها در نظر گرفته می‌شود، ساده صحیح و پر محتوا بوده و با توجه به ویژگی‌های ادبیات نوجوانان و جوانان سروده شده باشند ممکن است مدت‌ها در ذهن پاک آنها باقی بماند.

بنابراین برای ایجاد یک چارچوب ذهنی مناسب برای فراگیران باید از قالب‌های جذاب و شاد استفاده کرد تا اینکه نوجوانان و جوانان از این طریق مفاهیم و معارف قرآنی را به راحتی فهم و درک کنند و یکی از آنها شعر می‌باشد.

۵. قصه و داستان

قرآن کریم به عنوان آخرین کتاب الهی که از سرچشمه وحی الهام گرفته، گنجینه‌ای منحصر به فرد و در میان همه کتب الهی بی‌رقیب است. با توجه به اینکه عامه مردم، کمتر می‌توانند از قرآن کریم مفاهیم آموزنده آن مستقیماً استفاده کنند، قرآن کریم با عباراتی ساده و قابل فهم برای عموم مردم به بیان سرگذشت پیشینیان پرداخته و با اشاره به علت هلاکت یا سعادت آنان، نیل به هدف مقدس، یعنی عبرت گرفتن از سرگذشت گذشتگان را آسان تر نموده است.

قصه و داستان‌گویی مهم‌ترین وسیله و ابزار کتب آسمانی برای تبشیر و انذار بوده است. بدون تردید، طبع انسان به شنیدن و خواندن سرگذشت‌ها و قصه‌ها، رغبت و میل فراوان دارد و قرآن کریم، اولین کتابی است که نقل داستان‌های و سرگذشت‌های واقعی پیشینیان را در راه تربیت و ارشاد مردم به‌کار گرفته و از این میل و رغبت طبیعی، در راه هدایت آنها بهره‌برداری کرده است. قرآن کریم همواره به‌عنوان چراغ روشنایی‌بخش راه سعادت بشری، نویدبخش بوده است و از راه‌های مختلف همچون: انذار، بشارت، وعده، وعید، تمثیل، توصیف، اخبار، حکایت و بیان قصه، در پی این بوده است که قاطبه انسان‌ها را به‌سوی راه سعادت ابدی هدایت کند. تاریخ و نقل سرگذشت پیشینیان و ذکر عاقبت آنها و ذکر علت‌گرفتاری‌ها و شقاوت، یا راحتی و سعادت آنها، تأثیر به‌سزایی در چگونگی طی این راه دارند. در دل قصه‌های قرآنی برشی از زندگی واقعی انسان در لحظه‌های خاص تاریخ نقش بسته است (مجید غلامی ۱۴۰۰: ۵۵). باتوجه به همین رهبر معظم انقلاب نیز بر بازگویی قصه‌های قرآنی تأکید دارند چنانکه ایشان در این زمینه فرمودند: «تقریباً سراسر یک سوره را در قرآن فرا گرفته و «احسنُ القصص» یعنی بهترین قصه - با «قصص» اشتباه نشود. قصص: مع قصه است؛ یعنی بهترین قصه‌ها. «قصص» اسم مصدر است؛ یعنی قصه - بهترین داستان‌سرایی، بهترین داستان‌گویی است و از آن به بهترین داستان، تعبیر شده است. علت این است که شما در داستان حضرت یوسف، نماد کامل یک تقوا را مشاهده می‌کنید. تقوای انسانی که عمری گذرانده و به تجربه‌هایی از زندگی رسیده است، طبیعی‌تر به نظر می‌رسد تا تقوای جوانی که مست جوانی است. خود جوانی «مستی» دارد و همه جوانان از نوعی سرمستی برخوردارند» (بیانات در دیدار تشکلهای مختلف دانشجویی دانشگاه‌های تهران، ۱۳۷۷/۱۰/۲۴).

اهمیت قصه و قصه‌گویی

از آنجا که داستان نکات و مطالب آموزشی را به‌طور غیر مستقیم بیان می‌دارد از لحاظ روانشناسی تربیتی، یکی از مهمترین و موثرترین انواع آموزش به حساب می‌آید و دلیل این امر روشن است؛ زیرا داستان، الگوها، سمبل‌ها، شخصیت‌ها، حوادث و پیام‌ها، تأثیرات به‌سزایی در ذهن و اندیشه آدمی به جای می‌گذارند. از نظر روانی، قوت طرح فضای قصه، شخصیت مخاطب را متأثر می‌سازد و او را آنچنان در خود فرو می‌برد که مخاطب، اغلب بدون این که حس کند در قالب قهرمان یا راوی داستان رفته به شکلی با آن گره می‌خورد، گویی خود، ماجراهای و صحنه‌های قصه را یکی پس از دیگری پشت سر می‌گذارد. در آن هنگام، ضربه کاری، اما نا محسوس و پیام مورد نظر القا می‌شود (ملبویی، ۱۳۷۶ شمسی/۹۹).

قصه‌گویی سنتی الهی است و خداوند سبحان بارها از قصه و قصه‌گویی سخن به میان آورده است: «نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ». (سوره کهف/۱۳) این‌گونه بخشی از اخبار گذشته را برای تو بیان می‌کنیم. قصه و قصه‌گویی، خود قصه‌آشنای همه انسان‌ها در همه روزگاران و جامعه‌هاست. انسان‌ها در سفر، غم و شادی، تنهایی و خلوت و در جمع و حتی در گیرودار جنگ و بحرآنهای زندگی با قصه همراه و مأنوس بوده‌اند، همین است که قصه را همزاد انسان دانسته‌اند و نخستین قصه‌ها را به نخستین روزهای زندگی انسان در زمین بازگردانده‌اند.

قصه تنها، فاتح دنیای کودکان نیست، بلکه نوجوانان و جوانان حتی بزرگسالان نیز لحظه شنیدن قصه، درست مثل کودکان، با قصه جاری و همراه می‌شوند و صمیمیت و صفای کودکانه می‌یابند. نوشته‌اند که مصریان قدیم همراه با بزرگان و به‌ویژه فرعونیان، قصه‌گویی دفن می‌کردند تا برای او قصه بگویند و غم تنهایی و غربت را در قبر فراموش کنند. پادشاهان ایرانی، قصه‌گویانی داشته‌اند. شهرزاد قصه‌گو در هزار و یک‌شب نمونه‌ای از این قصه‌گویان است. در هفت‌پیکر نظامی دختران افسانه‌گو، بهرام گور را به قصه‌های خویش میهمان می‌کنند. نقش قصه در تربیت انسان تا بدان‌جا است هاست که کتاب‌های آسمانی با شیوه‌ای خاص داستان‌هایی را برای تذکر، هدایت و ارشاد مطرح کرده‌اند. تورات، انجیل و قرآن سرشار از داستان‌های انبیاء، اقوام و تمدن‌هایی است که آمده‌اند و رفته‌اند و زندگی آنها چراغ راه دیگر انسان‌ها شده است.

شاید نخستین قصه، قصه آدم و حوا باشد که با فریب شیطان، از بهشت خدا رانده شدند. شاید حضرت آدم علیه السلام به‌عنوان اولین قصه‌گو، بارها قصه رانده‌شدن خویش از بهشت را برای فرزندانش تعریف کرده باشد تا عبرت بگیرند و فریب نخورند. (رحماندوست، ۱۳۷۷: ۴۷). آفرینش قصه پاسخ به‌کی از نیازهای روحی انسان است و تا انسان، این موجود پیچیده به حیات خود ادامه دهد، هنر دیرپای قصه‌گویی نیز زنده خواهد بود و همچون رودی حیات‌بخش در بستر زندگی بشر جریان خواهد داشت. (حنیف، محمد؛ ۱۳۸۳: ۴۹) مسلماً علاقه به قصه را خداوند مهربان در نهاد انسان نهاده است، زیرا خداوند از زیر و بم آفریده خود دقیقاً آگاه است و در تمام کتاب‌های آسمانی به زبان قصه با انسان سخن گفته است.

قرآن آخرین کتاب آسمانی مملو از قصه‌ها و تمثیل‌هایی است که لباس سخن حق پوشیده‌اند و ماجرای اقوام و مردم گذشته را برای مسلمانان و مخاطبان نقل می‌کند تا عبرت حاصل آید و تجربه تلخ گذشتگان طغیان‌گر و عاصی، دوباره تکرار نشود.

قصه در قرآن

قرآن که معجزه پیامبر اسلام و آخرین و در عین حال کامل‌ترین کتاب آسمانی است، سرشار از داستان‌های و تمثیل‌هایی است که از سرگذشت پیامبران و اقوام پیشین و به زبان قصه برای مسلمانان نقل شده و شاید یکی از دلایل گرایش اعراب به اسلام نیز نقل همین داستان‌های به صورت پندآموز بوده است (رحماندوست، ۱۳۷۷: ۳۶).

قصه در قرآن عبارت است از روایت و نقل وقایع و حوادث واقعی و تاریخی که از روی علم و با هدف و پیامی مشخص پیگیری می‌شود. قرآن هنری‌ترین کتاب است؛ تمام واژگانش سنجیده و حساب شده در کنار هم نهاده شده‌اند، تصویر در اوج است، نثر آهنگ ویژه خودش را دارد و قصه‌های قرآن نیز با شیوه‌ای تازه ارائه شده‌اند. مهم‌ترین نکته‌ای که هرگز نباید از نظر دور داشت، این است که قرآن، کتاب قصه نیست، قصه ابزاری جهت عینی کردن مفاهیم قرآنی است و کتاب آسمانی ما در عصری که ادبیات داستانی شفاهی بود، به این مهم پرداخت و در بهترین شکل و شیوه آن را ارائه داد.

قرآن، عناصری را در قصه به کار گرفته است که بشر در قرن حاضر با پیشرفت علوم و به ویژه داستان‌نویسی نوین به آنها دست یافته است و حتی مسلمانان از آنها غفلت کردند و می‌کنند و هنوز داستان را ره‌آورد غرب می‌دانند و بعضی آن را سبک می‌شمارند، آنچه مسلم است، این است که قصه قرآنی شکل و محتوای زیبا و براننده دارد. قرآن، از قصه به عنوان بهترین وسیله آموزشی استفاده کرده و به آن برتری بخشیده است.

شخصیت‌های داستان‌های قرآن، انسان هستند و موضوعات آنها نیز به زندگی انسان مرتبط است. قصه‌ها و تمثیل‌های دل‌نشین قرآن با مضمون‌های اخلاقی، انسانی و تاریخی، همگان را به عبرت‌گیری و یادگیری مسائل دعوت می‌کند (سلطانی، ۱۳۹۲: ۱۳۴).

حضرت علی علیه السلام در این باره می‌فرماید: قرآن را یاد بگیرید که زیباترین گفتارهاست و در آن غور کنید که بهار دل‌هاست و از نورش شفا بگیرید که شفای قلب‌هاست و خوب بخوانید که پرفایده‌ترین قصه‌هاست (نهج البلاغه، خطبه ۱۰۸).

قرآن قصه را ابزاری در خدمت اهداف خود می‌داند، قصه ظرف، پیمانه و شکل است و مهم‌تر از آن، محتوا و معنا و اندیشه است.

اهمیت قصه در قرآن

قصه از مفاهیمی است که در قرآن از اهمیت خاصی برخوردار است. اختصاص بخش عظیمی از آیات الهی به قصص، نشانه‌های آشکار این امر به شمار می‌آید؛ چنان‌که پروردگار عالمیان قصه‌ها را برای جامعه انسانی نوعی عطیه الهی می‌داند که در آن خبرهای گذشته و سرگذشت انبیاء و امت‌های پیشین نقش بسته است، به انسان آگاهی می‌بخشد، نشان از رستگاری بشر و دلایل روشن انبیاء در برابر جبهه باطل می‌دهد، آدمی را به اندیشه و تفکر فرامی‌خواند تا با تعمق در سرنوشت گذشتگان و پیشینیان با خردورزی عبرت گیرد و آموزه‌های خود را در ترسیم راه صحیح زندگی به کار بندد. سرانجام نیز خداوند تأکید می‌ورزد که قصه‌ها راست و درست هستند و نقل قصص موجب اطمینان قلب پیامبر و مؤمنین گردیده و آنان را قوی‌دل و در راه خود راسخ و سخت می‌سازد؛ از این رو قصه‌ها در قرآن از مقام رفیعی برخوردارند. در حقیقت پروردگار بر این زبان، بیان و قالب مؤثر انتقال مقصود صحنه گذارده و آن را برای طرح معارف زلال و حکمت‌های رسای آفرینش انتخاب نموده است؛ چنان‌که تاریخ بشر نیز نشان داده قصه در عرصه تمدن بشری نقش ویژه‌ای داشته است. داستان‌ها همواره زبان گویای آدمی در انتقال تجارب تمدن‌ها و امت‌ها، تبیین آرمان‌ها و اندیشه‌ها و طرح مفاهیم بلند ذهن کاوشگر و پویشگر انسانی بوده‌اند؛ بنابراین بدیهی است از این نقش و تأثیر در متن وحی بهره گرفته شود و در راستای اهداف والای آگاهی، هدایت و تربیت فرد و جامعه انسانی موردنظر قرار گیرد. (ملبویی، ۱۳۷۸: ۲۴/۱۲ - ۲۹)

رهبر معظم انقلاب درباره اهمیت قصه در ترویج مفاهیم قرآنی در جامعه در دیدار هنرمندان و عوامل تولید سریال مردان آنجلس فرمودند: «بارها داستان اصحاب کهف را گفته‌ام و شنیده‌ام و خواندم‌ام اما حقیقت قضیه این است که قصه اصحاب کهف را از شما یاد گرفتم! آن شبی که شما آن صحنه بسیار زیبا و قوی و پیچیده و عالی را اجرا کردید، من فهمیدم که «اذ قاموا ربنا رب السموات» یعنی چه؟! آن شب من این را به چشم خود دیدم. شما حقیقتاً یک داستان قرآنی را مجسم و زنده کردید و آن را در مقابل چشم بینندگان قرار دادید، این یک کار بزرگی است (بیانات در دیدار با هنرمندان و عوامل تولید سریال مردان آنجلس، ۱۳۷۷/۱۲/۸).

۶. مجله‌های قرآنی

از روش‌های جدید ترویج قرآن کریم نشر و تدوین مجلات قرآنی است. در حال حاضر یکی از مهمترین راه‌ها و روش‌های ترویج علوم روز دنیا، انتشار مجلات علمی و آگاه‌سازی انسان‌ها از طریق این مجلات می‌باشد. بنابر این ترویج معارف قرآن کریم و ترویج آن هم از آن مستثنا نیست. مجله‌های

قرآنی مجله‌ای است که هدف و رویکرد اصلی آن، انتقال مضمون‌ها، معارف و اطلاعات قرآنی در حوزه‌های مختلف باشد. تولید مجلات قرآنی از نظر جنس فعالیت، فعالیتی تبلیغی ترویجی است. هرچند ممکن است محتوا و حوزه فعالیت مجله حوزه‌هایی غیر از تبلیغی و ترویج قرآن کریم باشد. برای مثال، نشریات علمی- پژوهشی که در حوزه علوم و معارف قرآن فعالیت می‌کنند، با توجه به اینکه رینگ و بوی پژوهشی دارند، در حوزه پژوهش قرآنی فعالیت می‌کنند، اما فعالیت آنها از جنس تبلیغ و ترویج است.

مجلات قرآنی، مجلات هستند که از مضمون‌های قرآنی در محتوای مقالات و مطالب آن استفاده می‌شود. مجلات قرآنی معمولاً به سه بخش تقسیم می‌شوند. مجلات علمی - پژوهشی، مجلات علمی - ترویجی، مجلات تبلیغی - ترویجی.

مجلات علمی - پژوهشی، مجلاتی هستند که صرفاً مقالات علمی پژوهشی قرآنی را چاپ می‌کنند. مجله علمی - ترویجی، مجله‌ای است که حاوی مقالات علمی - ترویجی با موضوعات قرآنی است. مقالات علمی - ترویجی مقالاتی هستند که به ترویج یکی از رشته‌های علوم می‌پردازند و سطح آگاهی‌ها و دانش خواننده را ارتقا می‌بخشند و او را با مفاهیم جدید علمی آشنا می‌سازند. دیگر مجلات قرآنی را که جزء مجلات علمی - پژوهشی و علمی - ترویجی محسوب نمی‌شوند، مجلات تبلیغی - ترویجی می‌نامیم. این مجلات معمولاً حاوی مطالب علمی و فرهنگی قرآنی، اخبار، گزارش و تحلیل فعالیت‌های قرآنی، مصاحبه با فعالان قرآنی و دیگر مقالات در این حوزه هستند. (فریدونی، ۱۴۰۰: ۱۱۶). از این رو رهبر معظم انقلاب در توصیه به خانم‌های محقق فرمودند: «خود ورود بانوان در مسائل تحقیقی و علمی - که این دیگر مخصوص مباحث قرآنی نیست - قابل توجه است. بنده معمولاً مجلاتی را که در کشور منتشر می‌شود - مجلات علمی؛ علمی، تحقیقی؛ علمی، ترویجی - نگاه میکنم؛ مرور میکنم و در همه رشته‌هایی که مجلات ما - که حاوی مطالب جدید هستند - برگرد آنها مطلب مینویسند، انسان میبندد شمار نویسندگان و پژوهشگران زن در آنها، شمار برجسته قابل توجهی است. در علوم حوزوی، در فقه، در فلسفه، در مسائل دانشگاهی، در علوم انسانی، علوم طبیعی، حضور زنان در کشور ما حضور بارز و برجسته‌ای در همه بخشهای علمی است» (بیانات در دیدار جمعی از بانوان قرآن‌پژوه کشور، ۱۳۸۸/۷/۸)

بنابراین یکی از روش‌های جدید ترویج قرآن کریم بین نو جوانان و جوانان و رساندن معارف الهی بین آنها نشر مجلات قرآنی می‌باشد.

۷. نقاشی و شیوه‌های هنری

در طول تاریخ، رشد و گسترش هنر همواره بر محوریت دین صورت گرفته است. به گونه‌ای که دین محتوای هنر را مورد تأثیر قرار داده است. در طول تاریخ هنرمندان بسیاری بوده‌اند که خلاقیت‌های هنری خود را به منصفه ظهور رسانده‌اند و در پرتوی این هنرآفرینی، باورهای دینی و اعتقادات اسلامی خود را به صورتی بارز به اثبات رسانده‌اند، هرچند آثار اسلامی از دوره‌ای به دوره دیگر و از منطقه‌ای به منطقه دیگر متفاوت بوده است اما آنچه که از نظر معنایی و محتوایی در این آثار مشخص و آشکار است معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی، یکتاشناسی و عشق و ارادت به خداوند متعال بوده است. به عبارت دیگر در همه این آثار هنری، اسلام بوده که اساس هنر را محفوظ نگاه داشته و بر غنای آن افزوده است. چنانکه محقق بزرگ علامه محمد تقی جعفری رحمته الله در درباره جایگاه هنر و هنرمند در اسلام می‌گوید: «هنگامی که احساس و فعالیت هنری مانند چشمه‌سار زلال به جریان افتاد در مسیر خود به پای درختان و گل‌ها خواهد رسید و اگر از منبعی پاک جاری شود موجب تقویت ریشه و حاصل خیزی خواهد شد و بالعکس در غیر این صورت ممکن است با موادی مخلوط شود که به گیاهان آسیب برساند، از همین جاست که باید ریشه اصلی ارزش و ضد ارزش بودن انواع هنر را جست‌وجو کرد، یعنی باید دید که آب حیات‌بخش احساس هنری از کدامین مغز و از کدام چشمه حرکت می‌کند؟ هنرهای مبتدلی که متأسفانه به نام هنر و به نام فرهنگ و ارزش‌های اصیل، انسان‌ها را به بیراهه می‌کشاند از سرچشمه‌های پاک و زلال جاری نمی‌شوند، این چنین هنری در دین اسلام جایی ندارد، اما هنری که هدفش جریان دادن به احساس والای سازنده، برداشتن گامی مثبت در تقلیل دردها و ناگواری‌های مردم و اصلاح و تنظیم و شکوفا ساختن زندگی آنان در حیات معقول (حیات طیبه) باشد از مطلوبیت والایی برخوردار است و یکی از واجبات هم به حساب می‌آید هنر باید آسیب و اخلاقی در زندگی مردم به وجود نیارد و آنان را از بهره‌برداری دین خدا محروم نسازد، بنابراین هنر بر دو قسم است هنر پیرو و هنر پیشرو، ارزش هنر پیشرو در این است که نوابع هنری با مغز و روح و روان پاک خود، از نبوغ خود در تعالی اصول انسانی و فعال‌سازی خلاقیت و نبوغ انسان‌ها استفاده کنند و آنان را به یک زندگی سالم و گرایش به سوی کمال متعالی رهنمون سازند (علامه جعفری، ۱۳۸۰: ۱۶۴-۱۶۵).

رهبر معظم انقلاب می‌نویسد: «قرآن یک اثر هنری بی‌نظیر است، یعنی یک جنبه از عظمت قرآن و اهمیت قرآن عبارت است از زیبایی هنری قرآن؛ اتفاقاً آن چیزی که در درجه اول دل‌ها را مثل مغناطیس به سمت اسلام جذب کرد، همین جنبه هنری قرآن بود. عربها، هم موسیقی الفاظ را می‌فهمیدند، هم با زبان ادب آشنا بودند- در آن محیط عربی این جوری بود- ناگهان دیدند یک پدیده‌ای وسط آمد که شبیه آن را نشنیده‌اند؛ نه شعر است، نه نثر است اما یک پدیده هنری فوق‌العاده است.» (بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۳۹۸/۲/۱۶).

نقش هنر در فرهنگ‌سازی

هنر یکی از مقوله‌های جدی فرهنگی هر جامعه‌ای است و اندیشمندان و محققان آن را عالی‌ترین شکل فعالیت معنوی انسان می‌دانند. طبیعی است که وقتی این فعالیت معنوی انسان امکان رشد بیابد در غنا بخشیدن به فرهنگ جامعه کاربردی عظیم خواهد داشت.

کارشناسان مسائل اجتماعی می‌گویند: «نقش هنر و بیان کردن احساسات افراد در قالب نقاشی، مجسمه، فرش، گلیم/نایع دستی، آثار خطی و نوشتاری و... نقشی بسیار تأثیرگذار و مهم در جامعه دارد و معمولاً فرهنگ و تمدنی ماندگار و جاودانه می‌شود که دارای افراد هنرمند، بااستعداد، فعال و خلاق باشند و آثار فرهنگی نفیسی از خود به جا گذارند. به‌طور مثال حافظ، سعدی، ملاصدرا، علامه طباطبائی، بنیانگذار جمهوری اسلامی امام خمینی علیه السلام، ابن سینا، خیام، رازی و... همه و همه مفاخر و مرواریدهای گرانمای فرهنگ و باورهای اسلامی هستند همه این‌ها به‌خاطر ارزش‌ها، تفکرات و استعدادهای خارق‌العاده این افراد است که توانسته‌اند آثار گرانمایی از خود به‌جا گذارند.» (همان)

به همین دلیل است که جوانان و نوجوانان از همان سنین نوجوانی و جوانی باید به فراگیری تجربیات هنری مشغول شوند تا در کنار دروس خود به فعالیت‌های هنری هم مشغول شوند و در زمینه شعر و ادبیات، نقاشی و خطاطی به تجربیات خوبی دست پیدا کنند.

نقش هنر در ترویج قرآن

برنامه‌های هنری در مدارس می‌توانند زمینه‌ساز فعالیت‌های بصری، حرکتی، ژرف‌نگری، تفکر، بی‌تکلفی، سادگی و صداقت دانش‌آموزان باشد.

نقاشی کردن، رنگ‌آمیزی و مجسمه‌سازی در کلاس‌های هنری به‌ویژه برای بچه‌های کوچک به مهارت‌های دیداری و حرکتی آنها کمک می‌کند و آموزش و پرورش با هنر به دانش‌آموزان می‌آموزد چطور اطلاعات دیداری را تغییر، نقد و از آنها استفاده کنند و چطور براساس آنها انتخاب کنند.

نقاشی برای نوجوانان و جوانان نوعی ارتباط با دنیای بیرون است به خصوص بچه‌هایی که دوستان زیادی ندارند یا در محیط خانه، گوشه‌گیر و منزوی هستند و از این طریق می‌توانند احساسات خود را بیان کنند و افکار و احساساتشان را در قالب نقاشی روی کاغذ بیاورند.

یکی از هنرهایی که می‌تواند در ترویج قرآن کریم بین نوجوانان و نوجوانان سهم به‌سزایی داشته باشد نقاشی است. نقاشی کردن فعالیتی تقریباً غریزی است که در رشد هوشی و ذهنی کودکان و نوجوانان بسیار موثر است، بسیاری از محققان معتقدند که نقاشی کودکان در بچه‌ای است که بر

احساسات و اندیشه‌های آنان گشوده می‌شود و می‌توان از نقاشی‌های آنان در سنجش شخصیت یا تشخیص نابسامانی‌های روانشناختی استفاده کرد و درصدد درمان آن برآمد. در واقع نقاشی می‌تواند بهترین راه برای نوجوانان و جوانان با دنیای بی‌رونش باشد. لذا برای مروجین قرآن کریم یکی از شیوه‌های مهم روز دنیا برای ترویج معارف و مفاهیم خود استفاد از هنر نقاشی می‌باشد.

بنابر این یکی از روش ترویج قرآن بین نوجوانان و جوانان شیوه نقاشی است. در این روش مربی می‌تواند به صورت مختلفی معارف قرآنی را بین آنها القاء کند. از جمله اینکه اول موضوعات قرآنی مثل نعمت‌های خداوند، زیبایی دنیا که یک موجود زنده و قادر آن را خلق نموده ... بیان کند سپس از آنها بخواهد درباره اینها نقاشی بکشد. با چنین روشی جذب نوجوانان و جوانان در فهم قرآن کریم و تفکر آنها در این باره بیشتر می‌شود.

۸. آموزش بازی محور قرآن

بازی فرصتی مناسب برای متعادل کردن تمایلات عاطفی، آموزش جمعی قرآن و تعالیم دینی و تقویت روحیه جمعی کودکان است. آنها با بازی می‌آموزند که چگونه با دیگران رابطه صحیح برقرار سازند. زمانی که دوران کودکی با بازی سیراب شود، در بزرگسالی به انجام کارهای ویژه در خردسالی نمی‌پردازد. پیامبر اسلام ص می‌فرماید: «شیطن و لجاجت و ستیزه جویی کودک در خردسالی، نمایانگر فزونی عقل و اندیشه او در بزرگسالی است.» (پاینده، ۱۳۸۲: ۵۶۴) این حدیث پیامبر ﷺ هماهنگ با نظریه روانشناسی است که در آن آمده است: «بازی و شیطن در دوران کودکی موجب تخلیه انرژی‌های زاید جسمی و روحی می‌شود و در رسیدن کودک به آرامش و حلم در بزرگسالی تأثیر گذار است. همچنین در روایات آمده است که کودکان را تا سن هفت سالگی برای بازی آزاد بگذاریم. (الکافی، ۱۴۰۷: ۴۶/۶) این نیز اشاره به این است که بازی نوعی سرگرمی و اتلاف عمر نیست؛ هفت سال نخست حیات کودک، دوره شناخت جهان پیرامونی اوست. کودک در این دوره نه تنها با دیگران که با جهان و پدیده‌های جهانی آفرینش چگونه برخورد کرد. (طیبی، ۱۴۰۰: ۱۰۲ و ۱۰۳).

رهبر معظم نیز در ضرورت بازی و ساخت اسباب بازی برای کودکان در راستای تربیت دینی نسل چهارم انقلاب می‌فرماید: «کارهای ابتکاری بکنید. اسباب بازی همین جور، بازی رایانه‌ای همین جور، عروسک همین جور، اینها چیزهایی است که لازم است. ما بچه‌های خودمان را که الک دو لک بازی می‌کردند که تحرک داشت و خوب بود. گرگم به هوا بازی می‌کردند که کار بسیار خوبی بود و ورزش بود و بازی و سرگرمی بود. یا این چیزی که خط کشی می‌کنند و لی لی می‌کنند، آوردیم و پای اینترنت نشانده ایم. نه تحرک جسمی دارند و نه تحرک روحی. ذهنشان تسخیر شده به وسیله طرف مقابل.» (بیانات رهبری در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۹/۰۹/۱۹۹۲).

نتیجه گیری

ترویج قرآن در میان آحاد جامعه بسیار ضروری است زیرا ارتباط برقرار کردن با این کتاب آسمانی مستلزم سعادت ابدی در دو گیتی است. البته روشن است در میان تمام افراد جامعه جوانان و نوجوانان که آینده سازان هر جامعه ای هستند، از اهمیت دو چندانی برخوردارند. رهبر معظم انقلاب نیز بر این گروه سنی تأکید زیادی دارند. امروزه لازم است علاوه بر شیوه های سنتی ترویج قرآن که بیشتر به شکل کلاسهای رسمی آموزش قرآن مطرح است، سراغ شیوه های نوین ترویج قرآن رفت. نتیجه نوشتار حاضر حکایت دارد که استفاده از فضای مجازی مثل یوتیوب، فیس بوک، استفاده از شبکه های تلویزیونی و رادیویی و پویانمایی، به کارگیری از شعر و داستان و سرودها با مفاهیم قرآنی و نیز قصه های قرآنی و همچنین استفاده از مجلات پژوهشی قرآنی و از همه مهمتر استفاده از نقاشی و مباحث هنری برای جذب مخاطبان به قرآن به خصوص جوانان و نوجوانان مفید و مورد تأکید امام خامنه ای نیز می باشد؛ زیرا استفاده از این شیوه ها بدون شک دارای جاذبیت و تأثیر فراوان بوده و موجب حفظ و صیانت از قرآن در جامعه می شود و انس با قرآن تضمین کننده هدایت در جامعه و احیاکننده نسل های آینده هست.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه.
۳. ابن الجزري، التمهيد في علم التجويد، قم: موسسه نشر اسلامي، ۱۳۶۳ش.
۴. ابن منظور، ابو الفضل جمال الدين محمد بن مكرم، لسان العرب، بيروت: دار صادر، ۲۰۱۱ م.
۵. ايازی، محمد علی، قرآن اثری جاویدان، کتاب مبین، رشت ایران، ۱۳۸۱ش.
۶. بابویه، محمد بن علی، من لایحضره الفقیه، موسسه نشر اسلامي، قم ایران، ۱۳۶۳ش.
۷. بحر العلوم، محمد مهدی، مفهوم شناسی حفظ قرآن و تأثیر آن بر سبک زندگی، فصل نامه سبک زندگی با محوریت سلامت/۷۵، دوره ۳، شماره ۱، زمستان ۱۳۹۷ش.
۸. پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول ﷺ) تهران: دنیای دانش، چاپ چهارم، ۱۳۸۲ش.
۹. جاحظ، عمرو بن بحر، البیان و التبیین جاحظ، بیروت: دار و مكتبة الهلال، بی تا.
۱۰. جزری، ابن اثیر، مبارک بن محمد، النهایة فی غریب الحديث و الأثر، قم ایران: موسسه مطبوعاتی اسماعیلیان، چاپ چهارم، ۱۳۶۷ش.
۱۱. حنیف، محمد، فایده‌های قصه گوئی، کتاب ماه کودک و نوجوان، ۱۳۸۳ش.
۱۲. خرمشاهی، بهاء الدین، قرآن و قرآن پژوهی، قم: نشر المصطفی، چاپ سوم، ۱۳۸۹ش.
۱۳. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ش.
۱۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، سوریه: دارا لعلم الدار الشامية، ۱۴۱۲ق.
۱۵. رحمان دوست؛ قصه گوئی، اهمیت و راه و رسم آن؛ تهران: رشد، ۱۳۷۷ش.
۱۶. رحیمی، عبدالله و همکاران، «بررسی روش ها و فنون تدریس از منظر قرآن کریم»، فصلنامه علمی تدریسی پژوهشی، سال هشتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۹ش.
۱۷. شهیدی پور، محمد رضا، ورستم نژاد، مهدی. (۱۴۰۰). ترویج فرهنگ انس با قرآن با تأکید بر فرمایشات مقام معظم رهبری (دامت برکاته). مطالعات قرآنت قرآن، ۹(۱۷)، ۱۱۶-۱۴۶. doi: 10.22034/qer.2022.6525
۱۸. صادقی دلوثی، مهران، «نگاهی بر ترویج مفهوم علم، فصل نامه علمی ترویجی UT-TED»، سال دوم، دوره اول، شماره سوم، بهار ۱۳۹۸ش.

۱۹. طیبی، زینب. (۱۴۰۰). روش‌شناسی آموزش قرآن کریم و تعالیم دینی به کودکان در گام دوم انقلاب اسلامی با تأکید بر سیره پیامبر ﷺ و اهل بیت علیهم السلام. مطالعات قرائت قرآن، ۹(۱۷)، ۸۷-۱۱۵۸. doi: 10.22034/qer.2022.6522
۲۰. عزیزاده منامن، عیسی، و عاملی، سید حسن، و غفاری، علی، و محرمی، رامین. (۱۳۹۸). بررسی تطبیقی رسانه نوشتاری یا گفتاری بودن قرآن کریم و عهد عتیق. مطالعات تفسیر تطبیقی، ۴(۸)، ۵-۳۰.
۲۱. غلامی مجید، زهرا حمیدیان، آشنایی با مهارت‌های مربی قرآن کودک، مشهد: انتشارات جامعه قاریان قرآن، چاپ سیزدهم، ۱۴۰۰ ش.
۲۲. فریدونی محمدحسین، مهارت‌های آموزش و ترویج قرآن کریم، قم: انتشار پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۴۰۰ ش.
۲۳. قرشی بنایی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ ششم، ۱۴۱۲ ق.
۲۴. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق.
۲۵. کریمی دردشتی، روح‌اله، و امانی، رضا. (۱۴۰۰). آسیب‌شناسی روش‌های تبلیغ دینی با محوریت مخاطب‌شناسی از نگاه روایات. فصلنامه قرآن و علوم اجتماعی، ۱(۳)، ۹-۳۰. doi: 1022064/arq.2022.324075.1042
۲۶. مجله هنر دینی، مقاله هنر دینی از نگاه علامه جعفری، شماره ۱۰، ۱۳۸۰ ش.
۲۷. مصطفوی، اسماعیل، درآمدی به مفهوم ترویج علم در رسانه‌ها و تحلیل محتوی مجله علمی عمومی (اطلاعات)، ترویج علم، سال چهارم، بهار و زمستان ۱۳۹۲ ش.
۲۸. ملبویی، محمدتقی، تحلیلی نواز قصص قرآن، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۶ ش.

Resources

1. *Nahj al-Balagha (The Peak of Eloquence)*.
2. Ayyazi, Mohammad Ali, *Quran Esteri Javiddan (The Eternal Effect of the Quran)*, Ketab Mobin, Rasht, Iran, 1381 SH (2002 CE).
3. alizadeh, I., ameli, S., ghafari, A., & moharami, R. (2019). Study Comparative textual medium In the Holy Quran and the Old Testament. *Comparative Studies of Quran*, 4(8), 5-30.
4. Babwayh, Mohammad Bin Ali, *Man La Yahduruhi al-Faqih (He Who Is Not In The Presence Of A Jurisprudent)*, Islamic Publication Institute, Qom, Iran, 1363 SH (1984 CE).
5. Bahral Ulum, Mohammad Mehdi, *Ma'fhum Shinasi-e Hifz-e Quran va Ta'sir-e An Bar Sabk-e Zendegi (The Conceptualization of Memorizing the Quran and Its Influence on Lifestyle)*, Faslname-ye Sabk-e Zendegi ba Mohavvarat-e Salamat, p. 75, Vol. 3, No. 1, Winter 1397 SH (2018 CE).
6. Dehkhoda, Ali Akbar, *Loghatnameh Dehkhoda (Dehkhoda's Dictionary)*, Tehran: Institute for Publication and Printing of Tehran University, 1377 SH (1998 CE).
7. Faridouni, Mohammad Hossein, *Maharat-haye Amoozesh va Tavajoh-e Quran Karim (Skills of Teaching and Promoting the Quran)*, Qom: Research Institute of Seminary and University, 1400 SH (2021 CE).
8. Gholami Majid, Zahra Hamidyan, *Ashnai ba Maharat-haye Morabbi-ye Quran Koodak (Familiarity with the Skills of Children's Quran Instructor)*, Mashhad: Jame'e Qarian-e Quran, 13th Edition, 1400 SH (2021 CE).
9. Hanif, Mohammad, *Fa'idah-e Qissagoi (Benefits of Storytelling)*, Ketab-e Mah-e Koodak va Nowjavan, 1383 SH (2004 CE).
10. Ibn al-Jazari, *Al-Tamhid fi 'Ilm al-Tajwid (Introduction to the Science of Tajwid)*, Qom: Islamic Publications Institute, 1363 SH (1984 CE).
11. Ibn Manzur, Abu al-Fadl Jamal al-Din Mohammad Bin Mukarram, *Lisan al-Arab (The Arabic Language)*, Beirut: Dar Sadir, 2011 CE.
12. Jahiz, Amr Bin Bahr, *Al-Bayan wa al-Tabyin Jahiz (Elucidation and Clarification by Jahiz)*, Beirut: Dar al-Maktabat al-Hilal, n.d.
13. Jazari, Ibn Athir, Mubarak Bin Mohammad, *Al-Nihayah fi Ghareeb al-Hadith wa al-Athar (The Conclusion in the Rarities of Hadith and Narrations)*, Islamic Printing Institute Ismailiyan, Qom, Iran, 4th Edition, 1367 SH (1988 CE).
14. Journal of Religious Art, *Article on Religious Art from the Perspective of Allameh Ja'fari*, Issue No. 10, 1380 SH (2001 CE).
15. Karimi dardashti, R., & Amani, R. (2021). Pathology of religious propaganda methods with a focus on audience studies. *Applied Research in the Field of Quran and Hadith*, 1(3), 9-30. doi: 1022064/arq.2022.324075.1042
16. Khoramshahi, Bahauddin, *Quran va Quran Pazhouhi (The Quran and Quran Studies)*, Qom: Nashr al-Mustafa, 3rd Edition, 1389 SH (2010 CE).

17. Kulayni, Mohammad Bin Ya'qub, *Al-Kafi*, Tehran: Dar al-Kotob al-Islamiyah, 4th Edition, 1407 AH (1986 CE).
18. Molbuii, Mohammad Taghi, *Tahqiqi New az Qisas-e Quran (A New Analysis of Quranic Stories)*, Tehran: Amir Kabir, 1376 SH (1997 CE).
19. Mostafavi, Ismail, *Dar Amadeh be Mafhum-e Tarvij Elm dar Resaneha va Tahlil-e Mohtavi Majaleh-e Elmi Amumi (Introduction to the Concept of Promoting Science in Media and Analyzing the Content of General Scientific Magazine "Etelat")*, Promotion of Science, Year 4, Spring and Winter 1392 SH (2013 CE).
20. Payandeh, Abul Qasim, *Nahj al-Fasaha (The Path of Eloquence - Collection of Short Sayings of the Prophet)*, Tehran: Donyaye Danesh, 4th Edition, 1382 SH (2003 CE).
21. Qarashi Banayi, Ali Akbar, *Qamus Quran (Quran Dictionary)*, Tehran: Dar al-Kotob al-Islamiyah, 6th Edition, 1412 AH (1991 CE).
22. Raghieb Esfahani, Husayn Bin Mohammad, *Al-Mufradat fi Ghareeb al-Quran (Vocabulary in the Unusual Words of the Quran)*, Syria: Dar al-Ilm al-Dar al-Shamiyah, 1412 AH (1991 CE).
23. Rahimi, Abdullah & Colleagues, *"Barresi-e Ravesh-ha va Fonun-e Tadris az Manzar-e Quran Karim" (Investigating Teaching Methods and Techniques from the Perspective of the Quran)*, Journal of Educational Research, Vol. 8, No. 2, Summer 1399 SH (2020 CE).
24. Rahmandoust, Qassehgoyi, *Importance and Custom of Storytelling*, Tehran: Roshd, 1377 SH (1998 CE).
25. Sadiqi Deloe, Mehran, *"Negahi be Tarvij Mafhom-e Elm" (A Look at Promoting the Concept of Science)*, UT-TED Scientific Promotion Quarterly, Year 2, Issue 3, Spring 1398 SH (2019 CE).
26. Shahidipoor, M. R., & Rostamnejad, M. (2022). Promoting the Culture of Getting Acquaintance with the Quran Emphasizing the Statements of the Supreme Leader. 5- QERA'T, 9(17), 116-146. doi: 10.22034/qer.2022.6525.
27. Taiebi, Zeinab, *"Ravanshenasi Amuzesh-e Quran va Ta'alimat Dini be Koodakan dar Gham-e Dovvom-e Enqelab-e Eslami ba Ta'kid bar Sirah-e Peyambar va Ahl-e Beyt" (Methodology of Teaching the Quran and Religious Teachings to Children in the Second Step of the Islamic Revolution with an Emphasis on the Prophet's Biography and Ahl-e Beyt)*, Journal of Quranic Studies, No. 17, Autumn and Winter 1400 SH (2021 CE).
28. tayyebi, Z. (2022). The Methodology of Teaching the Quran and Religious Teachings to Children in the Declaration of the Second Step Emphasizing on the Conduct (Sirah) of the Prophet (PBUH) and the Ahl al-Bayt (A.S. 5- QERA'T, 9(17), 87-1158. doi: 10.22034/qer.2022.6522.